

Pregledni naučni rad

DOI: 10.5937/SVS26004S

**ULOGA VETERINARA U NOVOM ZAKONODAVNOM OKVIRU KOJI SE OČEKUJE
TOKOM 2027. GODINE***

**Jasna Stevanović¹, Slobodanka Vakanjac², Radivoje Anđelković³, Stamen
Radulović², Milorad Mirilović², Vladimir Dimitrijević², Boban Đurić⁴**

¹Privredna komora Srbija, Beograd, Republika Srbija

²Univerzitet u Beogradu, Fakultet veterinarske medicine, Republika Srbija

³Ministarstvo odbrane Republike Srbije

⁴Uprava za veterinu Ministarstvo poljoprivrede šumarstva i vodoprivrede

*e-mail kontakt osobe: jasna.stevanovic@pks.rs

Kratak sadržaj

Usvajanjem Reformske agende Republike Srbije, domaće institucije su u saradnji sa Evropskom komisijom definisale jasan i ubrzan kurs za realizaciju ključnih reformi u okviru pristupnih pregovora. Ovaj dokument osmišljen je sa ciljem da ubrza reformske procese kroz mehanizam Plana rasta za Zapadni Balkan i, kao takav, on postavlja pravnu i organizacionu osnovu za ispunjavanje najkrupnijih evrointegracijskih obaveza u narednom periodu. U svetlu navedenih obaveza, transformacija poljoprivrednog i veterinarskog sektora dobija poseban prioritet, s obzirom na to da poljoprivredni potencijal Republike Srbije nije u potpunosti iskorišćen, iako je, u odnosu na period od pre pet godina, prihod od spoljnotrgovinske razmene u poljoprivredi višestruko povećan. Usklađivanje

*Rad, sa ciljem upoznavanja i povezivanja dosadašnje prakse doktora veterinarske medicine sa novim predloženim zakonodavnim okvirom, pripremili su: članice Akademije veterinarske medicine Srpskog veterinarskog društva, Fakulteta veterinarske medicine Univerziteta u Beogradu, Uprave za veterinu MPŠV, Ministarstva odbrane i Privredne komore Srbije, i to: brigadni general dr Radivoje Anđelković – predsednik AVM SVD i koordinator za visoko obrazovanje i naučnoistraživačku delatnost Rektorata Univerziteta odbrane Ministarstva odbrane Republike Srbije; prof dr Milorad Mirilović – redovan član AVM SVD i dekan FVM, šef Katedre za ekonomiku i statistiku; prof dr Slobodanka Vakanjac – vanredni član AVM SVD i šef Katedre za porodiljstvo, sterilitet i veštačko osemenjavanje FVM; prof dr Vladimir Dimitrijević - šef Katedre za stočarstvo FVM; prof dr Stamen Radulović – vanredni profesor na Katedri za ishranu i botaniku FVM; dr Boban Đurić, viši savetnik i načelnik Odeljenja za zdravlje životinja Uprave za veterinu MPŠV; DVM Spec. Jasna Stevanović – vanredni član AVM SVD i viši savetnik u Udruženju za stočarstvo i preradu stočarskih proizvoda PKS.

zakonodavnog okvira sa pravnim tekovinama EU u okviru Pregovaračkog poglavlja 12 (oblast bezbednosti hrane, veterinarske i fitosanitarne politike) doprineće uspostavljanju ekvivalentnih sistema i omogućiti plasman poljoprivrednih i prehrambenih proizvoda koji ispunjavaju visoke standarde u pogledu bezbednosti hrane na jedinstveno tržište EU. To će direktno povećati konkurentnost domaćih proizvoda i obezbediti veće mogućnosti za izvoz. Od ukupno 16. planiranih zakonskih rešenja nadležnog Ministarstva poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede, njih sedam (dobrobit i zdravlje životinja, bezbednost hrane, hrana za životinje, sporedni proizvodi životinjskog porekla, stočarstvo i službene kontrole) direktno ili indirektno će se reflektovati na veterinarsku praksu. Pored pomenutih zakonskih akata, u skladu sa EU Uredbom 2019/6 za 2027. godinu planirana je izrada i usvajanje Zakona o veterinarskim medicinskim proizvodima. Ovaj rad ima za cilj da prikaže osnovne pokazatelje zakonske reforme koja se zaokružuje 2027. godine, a koja donosi najveću transformaciju veterinarske struke u modernoj istoriji Republike Srbije. U ovom novom okviru veterinari prestaju da budu samo „lekari po pozivu“, već dobijaju ključnu ulogu u sprovođenju koncepta „Jednog zdravlja“ (One Health), kao i u održivosti i rastu udela stočarske proizvodnje u okviru poljoprivrede Republike Srbije, a samim tim i u ekonomskoj stabilnosti agrarne politike.

Ključne reči: reforma zakonodavstva, veterinarska politika, bezbednost proizvoda, ekonomska stabilnost agrara

UVOD

U okviru evropskog zakonodavstva (pre svega *Uredba o službenim kontrolama 2017/625* i *Uredba o zdravlju životinja 2016/429*) odnos između terenskog veterinara (praktičara) i veterinarskog inspektora (službenog veterinara) predstavlja samu srž funkcionisanja veterinarske službe. U pravnom i praktičnom sistemu Evropske unije, ova dva profila nisu suprotstavljene strane, već dve karike u istom lancu koje imaju jasno podeljene, ali duboko međuzavisne uloge, sa uočljivom razlikom u njihovom pravnom statusu. Naime, veterinarski inspektor (Službeni veterinar - *Official Veterinarian*) kao predstavnik državnog nadležnog organa, ima javna ovlašćenja, vrši službeni nadzor, donosi upravna rešenja, nalaže mere, izriče kazne, sa fokusom na zaštitu javnog zdravlja, sprovođenje zakona i kontrolu sistema. Sa druge strane, terenski veterinar (Praktičar - *Private Practitioner / Approved Veterinarian*), kao privatni preduzetnik ili zaposleni u veterinarskoj stanici/klinici pruža usluge neposredno držaocima životinja (preventiva, lečenje, veštačko osemenjavanje...), sa fokusom na zdravlje i dobrobit pojedinačne životinje ili stada, kao i na ekonomski interes farmera. I pored različitih poslodavaca (država vs. privatni sektor/farmeri), sistem unutar EU ne može da funkcioniše ako ova dva stuba ne sarađuju savršenoj koordinaciji.

Zakon o zdravlju životinja

Regulation (EU) 2016/429 (Animal Health Law) – kao pravni osnov za zdravlje životinja

Savremeni koncept zdravstvene zaštite životinja u Evropskoj uniji, definisan Uredbom (EU) 2016/429 (Zakon o zdravlju životinja), primarno je orijentisan na preventivu i kontinuirani nadzor, čime je tradicionalni reaktivni model zamenjen proaktivnim sistemom. Prema ovoj regulativi (član 25 Uredbe) komercijalni objekti za uzgoj životinja ne mogu legalno funkcionisati niti stavljati proizvode u promet bez dodeljenog veterinara praktičara i posedovanja identifikacionog broja (HID/ID). Ugovorni veterinar gazdinstva preuzima ulogu službenog odgovornog lica koje projektuje i verifikuje planove biosigurnosti, uključujući zoniranje, dezinfekcione barijere i karantin, te jedini ima pravo određivanja terapije i propisivanja veterinarskih medicinskih sredstava. Pravni okvir pruža osnov državama članicama EU da kroz agrarne budžete sufinansiraju obavezne preventivne veterinarske preglede, procene rizika i rano otkrivanje zoonoza, što biosigurnost prevodi iz preporuke u striktan zakonski uslov za kategorizaciju gazdinstava. Dok operateri snose troškove tekućeg lečenja, pravila o državnoj pomoći eksplicitno dozvoljavaju finansiranje do 100% troškova uklanjanja uginulih životinja i dijagnostičkih ispitivanja u okviru zvaničnih državnih programa. Usklađenim finansiranjem veterinarskih usluga kroz Uredbu o službenim kontrolama (EU) 2017/625, veterinarska služba se pozicionira kao dugoročna investicija u održivost agrarnog sektora i ruralnih sredina.

Predstojeća implementacija Uredbe (EU) 2016/429 u nacionalno zakonodavstvo otvara pitanje modaliteta primene iste, pri čemu ostaje upitan način na koji će se domaći sistem prilagoditi savremenim evropskim mehanizmima sa postojećim kapacitetima i specifičnostima.

U kontekstu evropskih integracija, kontrola prometa i proizvodnje reproduktivnog materijala (semena, oocita i embriona) podignuta je na nivo strateške biosigurnosne mere. Budući da genetski materijal zbog široke distribucije predstavlja visok epidemiološki rizik za širenje prenosivih bolesti, jedinstveni evropski regulatorni okvir zamenjuje zastarele direktive modelom zasnovanim na proceni rizika. Ovaj sistem nameće rigidne zdravstvene standarde za donore i zahteva centralizovano odobravanje objekata za sakupljanje, prerađivanje i skladištenje, pri čemu se kroz jedinstveni informacioni sistem (IMSOC) garantuje sledljivost i bezbednost reproduktivnih proizvoda na tržištu Unije. Naime, sveobuhvatna transformacija domaćeg sektora reprodukcije u perspektivi zahteva potpunu implementaciju Uredbe (EU) 2020/686. Iako ovaj propis prevazilazi okvire bazične grupe zakona koji su trenutno u fokusu nacionalne harmonizacije, njegova buduća transpozicija otvara horizont u kome se u celosti menjaju pravila za sakupljanje, proizvodnju, obradu, skladištenje i transport reproduktivnog materijala (semena, oocita i embriona) kod goveda, svinja, ovaca, koza i kopitara. Pod datim uslovima, objekti poput centara za veštačko osemenjavanje i timova za prikupljanje embriona izgubiće mogućnost rada po starim, lokalnim dozvolama i pretrpeće strogu reviziju Uprave za veterinu radi dobijanja jedinstvenog registarskog broja za zajedničko tržište Unije. Ključni mehanizam koji ova uredba donosi u budućnosti jeste prenošenje direktnih poverenih poslova sa države na licencirane stručnjake, pri čemu se zakonski definišu dve figure sa ličnom stručnom i krivičnom odgovornošću: „Veterinar centra” i „Veterinar tima”. Treba naglasiti da licencirani stručnjaci moraju imati viši stepen obrazovanja iz oblasti reprodukcije (specijalista reprodukcije, specijalista animalne biotehnologije u reprodukciji ili sl.), gde prvi preuzima ulogu zvanično imenovanog

garanta biosigurnosti u samom centru, koji lično potvrđuje da su muška grla prošla obavezne karantine i laboratorijske testove na infektivne bolesti poput bruceloze, leukoze ili IBR/IPV-a, dok drugi rukovodi terenskim i mobilnim laboratorijama, garantujući sterilnost procesa i zdravstveni status životinja donora. Paralelno sa striktnim podelama uloga, projektovana implementacija ove regulative postaviće sledljivost (*traceability*) kao apsolutni imperativ, transformišući veterinare u oblasti reprodukcije u ključne administratore elektronskih baza podataka. Svaka slamčica sa semenom ili embrionom mora biti trajno i jedinstveno označena bar-kodovima ili mikro-štamptom, čime se u svakom trenutku garantuje uvid u identitet donora, datum uzorkovanja i potpis veterinara koji je proces odobrio (verifikovao). Sa stanovišta struke, ovaj nivo kontrole biće u narednim godinama ključno oružje u borbi protiv crnog tržišta i dugogodišnjeg izazova nelegalnog prometa semena i takozvanog „osemenjavanja iz džepa” bez pratećih zdravstvenih sertifikata. U ovom slučaju implementiranje sledljivosti obavezuje veterinare na trajno označavanje svake slamčice bar-kodovima, što predstavlja primarni mehanizam u suzbijanju nelegalnog prometa semena i neovlašćenog osemenjavanja bez zdravstvenih sertifikata, čime se trajno štite genetski potencijal i zdravstveni status stada.

Paralelno sa reformom biosigurnosnih standarda u reprodukciji, srodni izazovi javljaju se i u okviru Pregovaračkog poglavlja 28. koje obuhvata zaštitu potrošača i zaštitu zdravlja, gde je Republika Srbija ocenjena kao umereno pripremljena, uz konstatovan izostanak napretka u usklađivanju sa pravnim tekovinama Evropske unije u oblasti veterinarskih medicinskih proizvoda.

Zakon o veterinarskim medicinskim proizvodima

Regulation (EU) 2019/6 (VMP Regulation) – kao pravni osnov za kontrolu lekova koji se upotrebljavaju u veterinarskoj medicini i antimikrobnu rezistenciju (u daljem tekstu: AMR).

Harmonizacija sa evropskim regulatornim okvirom nameće Republici Srbiji imperativ stroge kontrole prometa i upotrebe antimikrobnih sredstava, radi sistemskog suzbijanja antimikrobne rezistencije (AMR). Shodno Uredbi (EU) 2019/6 o veterinarskim medicinskim proizvodima i budućem nacionalnom zakonu o lekovima koji se upotrebljavaju u veterinarskoj medicini, uspostavlja se nulta tolerancija upotrebe antibiotika kao promotera rasta ili kompenzacije za neadekvatne zootehničke uslove, što je do sada u praksi bio čest slučaj. Pravni okvir ukida mogućnost slobodne kupovine antibiotika od strane držalaca životinja, pozicionirajući veterinara praktičara kao ključni institucionalni filter i primarnog zaštitnika javnog zdravlja. Veterinar preuzima punu stručnu i pravnu odgovornost izdavanjem recepta, koji mora biti zasnovan na neposrednom kliničkom pregledu, laboratorijskoj izolaciji patogena i izradi antibiograma, čime se empirijski tretmani zamenjuju ciljanom primenom uskospektralnih lekova.

Nova regulativa strogo ograničava masovnu profilaktičku i metafilaktičku upotrebu antibiotika kroz hranu i vodu, te nameće isključivu odgovornost veterinaru za precizno utvrđivanje karence, gde svaka pojava rezidua u proizvodima povlači profesionalnu odgovornost. Prividna kontradikcija u modernoj veterinarskoj medicini, koja se ogleda u potrebi da se životinje efikasno leče dok se istovremeno suzbija antimikrobna rezistencija, uspešno se prevazilazi kroz naučni koncept

odgovorne i racionalne upotrebe antibiotika. Umesto restriktivne zabrane lečenja, ovaj pristup afirmiše podizanje nivoa profesionalne i etičke odgovornosti prilikom donošenja terapijskih odluka na terenu. Poseban fokus stavljen je na kritično važne klase antibiotika za humanu medicinu, poput cefalosporina treće i četvrte generacije, fluorohinolona i kolistina, koje veterinar ima profesionalnu i zakonsku obavezu da koristi isključivo kao poslednju opciju lečenja, i to jedino pod uslovom da je laboratorijskim testiranjem nedvosmisleno dokazano da nijedan drugi antimikrobni preparat ne pokazuje terapijsku efikasnost. Predstojeća harmonizacija domaćeg zakonodavstva sa evropskim okvirom u ovoj oblasti postaviće ozbiljne logističke i zakonodavne izazove, s obzirom na to da tačan model, obim i dinamika implementacije budućih odredbi u domaći pravni sistem još uvek nisu pravno uobličeni, a samim tim ni javno dostupni.

Uloga veterinara i okviru nacrtu zakonskih rešenja iz oblasti dobrobiti životinja, stočarstva (zoohogijena), ishrane životinja, bezbednosti hrane i službenih kontrola

Za razliku od prethodno pomenutih pravnih celina, koji su u ranoj fazi izrade, ili tek predstoji rad na izradi istih, potpuno drugačiju zakonodavnu dinamiku i jasnije pravne okvire pokazuje paket zakonskih predloga koji su već uspešno prošli fazu javnih rasprava i nalaze se u proceduri pred usvajanje. Predstojeće usvajanje ovih akata u poljoprivredno-prehrambenom sektoru primarno je motivisano obavezom usklađivanja nacionalnog zakonodavstva sa pravnim tekovinama Evropske unije, što predstavlja direktno ispunjavanje ključnih merila za otvaranje pregovora u okviru Pregovaračkog poglavlja 12 i preduslov za otvaranje celokupnog Klastera 5. (u skladu sa Klaster 5 – resursi, poljoprivrede i kohezija). Istovremeno, ova konkretna zakonska reforma čini integralni deo Reformske agende koja se priprema na osnovu Plana rasta za Zapadni Balkan pod okriljem Stuba 3, usmerenog na ubrzanje fundamentalnih reformi. Osnovni cilj ovog koordinisanog i javno verifikovanog zakonodavnog talasa jeste hitan prelazak na napredni sistem zasnovan na kontinuiranom nadzoru i preventivi po principu „od njive do trpeze”, čime se otvaraju vrata globalnom tržištu i postavlja nova pravna platforma za radikalno redefinisane uloge veterinara praktičara.

Predstojeće usvajanje novog **Zakona o dobrobiti životinja** ulogu veterinara postavlja kao ključni stručni i nadzorni stub celokupnog sistema. Kroz rigoroznu kontrolu uslova držanja, prevoza i klanja životinja, kao i kroz striktno odobravanje naučnih oglada, veterinar praktičar postaje direktni garant ispunjavanja visokih standarda Evropske unije. Ova pozicija neposredno omogućava adekvatnu bezbednost hrane, sveobuhvatnu zaštitu potrošača i uklanjanje barijera za nesmetan izvoz domaćih proizvoda na zahtevno evropsko tržište. U savremenom naučnom i zakonodavnom kontekstu Evropske unije, sprovođenje ovih visokih standarda dobrobiti sve se više oslanja na sisteme preciznog stočarstva (*Precision Livestock Farming*) i implementaciju veštačke inteligencije, što predstavlja tehnološku perspektivu i za domaći veterinarski sektor (Berckmans, 2014; EFSA, 2020). Kroz neinvazivne alate poput računarskog vida, audio-analitike i termografije, koji su već jasno prepoznati u naučnim mišljenjima Evropske agencije za bezbednost hrane (EFSA), omogućava se kontinuirano i objektivno praćenje parametara stresa, šepavosti ili rano otkrivanje bolesti bez narušavanja komfora životinja. Integracija

ovakvih tehnoloških rešenja u praksu ne zamenjuje čoveka, već naprotiv služi kao napredna platforma koja veterinaru praktičaru omogućava donošenje odluka zasnovanih na egzaktnim, digitalnim podacima u realnom vremenu, čime se preventivna zaštita zdravlja i dobrobiti podiže na najviši nivo.

Povezan sa ovim biosigurnosnim merama, **Zakon o stočarstvu** u potpunosti usklađuje domaća pravila sa krovnom Uredbom (EU) 2016/1012 o uzgoju životinja i genetici, što predstavlja direktno ispunjavanje prvog merila za otvaranje pregovora sa Evropskom unijom u Pregovaračkom poglavlju 12. Uvođenjem evropskih standarda za vođenje matičnih knjiga, izdavanjem zootehničkih uverenja i obaveznom proverom identiteta muških grla putem DNK analize ili krvnih grupa, otvara se prostor za ravnopravan izvoz priplodnog materijala. Uža stručna uloga veterinara praktičara ovde dobija puni značaj, jer su pravila za veštačko osemenjavanje i transfer embriona u celini preuzeta iz propisa Unije, pri čemu sam odgajivač ove aktivnosti može vršiti u svom stadu isključivo nakon posebne obuke i uz obavezan ugovor o saradnji sa ovlašćenom veterinarskom stanicom ili centrom za veštačko osemenjavanje.

Usklađivanje nacionalnog sa evropskim okvirom zahteva i reformu usmerenu na **Zakon o hrani za životinje**, budući da postojeći pravni okvir (deo odredbi važećeg Zakona o bezbednosti hrane i Zakona o veterinarstvu) ne obezbeđuje adekvatnu osnovu za efikasno sprovođenje službenih kontrola, nadzor i upravljanje rizicima, naročito u delu koji se odnosi na kućne ljubimce. Nova zakonska rešenja eliminišu ovu prepreku u međunarodnoj trgovini kroz unapređenje sistema kontrola, prevenciju nepravilnosti i brže otkrivanje rizika po zdravlje životinja, ljudi i životnu sredinu. Implementacijom HACCP principa, jasnim deklarisanjem, praćenjem serija/lotova i kontrolom upotrebe sirovina, aditiva, otpada i sporednih proizvoda životinjskog porekla, veterinar praktičar dobija precizne procedure i jasno definisanu odgovornost u lancu snabdevanja, čime se obezbeđuje viši stepen zaštite i održivo upravljanje resursima.

U sistemu Evropske unije, stručna uloga veterinara u ishrani životinja pozicionirana je na raskrsnici zdravstvenog, industrijskog i zakonodavnog segmenta, transformišući klasičnu terapeutsku funkciju u ulogu konsultanta za nutritivno-metabolički status i dobrobit životinja. Na samim farmama, primarni fokus je usmeren na preventivno upravljanje i kreiranje kompletnih obroka (*Total Mixed Ration*), čime se direktno prevenira preko 80% metaboličkih poremećaja kod visokomlečnih krava i brojlera u intenzivnom uzgoju, poput ketoze, acidoze, mlečne groznice, ascitesa, sindroma iznenadne smrti i problema sa nogama. Modulacijom ishrane i stabilizacijom digestivne mikroflore (*gut health*) sistemski se jača imunitet životinja, dok u domenu kliničke terapije, shodno rigoroznoj evropskoj Uredbi (EU) 2019/4 o mediciniranoj hrani za životinje, veterinar praktičar zadržava ekskluzivno pravo propisivanja i izdavanja recepata za istu. Ova sinergija zdravlja i tehnologije vidljiva je i u industriji hrane za životinje, gde veterinari, u saradnji sa agronomima, balansiraju fiziološke aspekte varenja i bioraspoloživost nutrijenata. U svetlu evropske strategije „Od njive do trpeze”, njihov ključni doprinos ogleda se u razvoju i implementaciji alternativa antibioticima, kroz upotrebu probiotika, prebiotika, organskih kiselina i fitogenih aditiva, čime se direktno suzbija globalni rizik od AMR. Sa zakonodavnog aspekta i implementacije principa da bezbedna hrana za životinje

predstavlja imperativ za zdravlje ljudi (*Feed-to-Food*), veterinari preuzimaju funkciju rigidnih kontrolora i inspektora u lancu snabdevanja. Shodno odredbama Uredbe (EZ) br. 183/2005 o higijeni hrane za životinje, službena kontrola i nadzor nad implementacijom HACCP sistema u objektima proizvodnje hrane za životinje obuhvataju rigorozan monitoring bioloških i hemijskih kontaminanata, sa posebnim akcentom na mikotoksine, teške metale, dioksine i nedozvoljene supstance, npr. poput proteina životinjskog porekla u ishrani preživara. Konačno, savremeni evropski horizont postavlja pred veterinarsku struku i zahteve ekološke održivosti u okviru Zelenog dogovora (*Green Deal*). Modifikacijom receptura i uvođenjem specifičnih aditiva u obroke preživara, veterinarski nutricionisti direktno utiču na redukciju emisije metana iz procesa buragove fermentacije, kao i na smanjenje ekskrecije azota i fosfora kroz stajnjak, čime ova delatnost dobija ključnu ekološku dimenziju u zaštiti životne sredine.

Institucionalno izdvajanje oblasti hrane za životinje u poseban normativni kolosek ima za cilj rasterećenje i preciznije redefinisanje samog **Zakona o bezbednosti hrane**, čije je donošenje primarno motivisano usklađivanjem sa izmenama evropske Uredbe (EZ) 178/2002 u domenu transparentnosti i komunikacije o riziku. Fokusiranjem isključivo na lanac humane ishrane, ovaj izmenjeni pravni okvir jasno razgraničava podelu nadležnosti u javnim objektima i ugostiteljskom sektoru, te postavlja pravni osnov za donošenje podzkonakih akata koji regulišu specifične oblasti poput proizvodnje klica, mikrobilja i primene jonizujućeg zračenja. Sa stanovišta sistemskog nadzora, predstojeći Zakon imperativno povezuje sve postojeće registre odobrenih, registrovanih i izvoznih objekata u sektoru hrane, preciznije definiše ulogu Direkcije za nacionalne referentne laboratorije u sinergiji sa predstojećim Zakonom o službenim kontrolama, te postavlja stroge zahteve za organizaciju sistema brzog uzbunjivanja (RASFF) i upravljanja kriznim situacijama. Za veterinaru praktičara ova reforma donosi ulogu ključnog stručnog kontrolora u primarnoj proizvodnji, preradi i distribuciji namirnica životinjskog porekla, gde se rano prepoznavanje bioloških i hemijskih hazarda direktno naslanja na pravilno upravljanje nusproizvodima klanja i uginuća kroz **Zakon o sporednim proizvodima životinjskog porekla**.

Direktna spona između reformisanih rešenja u oblasti ishrane i upravljanja sporednim proizvodima životinjskog porekla (SPŽP) ogleda se u segmentu **hrane za kućne ljubimce**, koja u novoj zakonodavnoj arhitekturi dobija strogo definisan pravni status. Dok Zakon o hrani za životinje postavlja precizne okvire za njenu bezbednost, sledljivost, deklarisanje i plasman na tržište radi zaštite potrošača, poreklo i bezbednost samih sirovina koje se koriste u ovoj proizvodnji podlažu rigidnim sanitarnim uslovima iz oblasti SPŽP-a. Usklađivanjem sa evropskim propisima, industrijska proizvodnja hrane za kućne ljubimce biva ograničena isključivo na upotrebu materijala kategorije 3, odnosno na nusproizvode zaklanih životinja koji su proglašeni bezbednim za ljudsku ishranu, ali se iz ekonomskih ili komercijalnih razloga ne koriste u humanoj ishrani. Na ovoj regulatornoj i procesnoj tački spajanja, veterinari angažovani u samim proizvodnim pogonima preuzimaju ključnu ulogu kroz implementaciju i vođenje sistema samokontrole i HACCP principa, čime obezbeđuju kontinuirani monitoring ulaznih sirovina, sprečavaju unakrsnu kontaminaciju patogenima i garantuju validnost tehnoloških procesa prerade. Ova interna stručna kontrola čini bazu bezbednosti sistema, koju naknadno

verifikuje službeni veterinar kroz inspekcijski nadzor, čime se obezbeđuje da biološki otpad niskog rizika bude održivo transformisan u komercijalni proizvod visoke bezbednosti.

Efikasno upravljanje rizikom na nivou humane ishrane neraskidivo je povezano sa zbrinjavanjem SPŽP-a koji nisu namenjeni ishrani ljudi, što reguliše sledeća karika ovog zakonodavnog ciklusa oslonjena na krovne odredbe Uredbi (EZ) br. 1069/2009 i (EU) br. 142/2011. U domaćem pravnom poretku, ova materija je operacionalizovana kroz Pravilnik o načinu razvrstavanja i postupanja sa sporednim proizvodima životinjskog porekla, veterinarsko-sanitarnim uslovima za izgradnju objekata za sakupljanje, preradu i uništavanje sporednih proizvoda životinjskog porekla, načinu sprovođenja službene kontrole i samokontroli, kao i uslovima za stočna groblja i jame grobnice. Ovaj podzakonski akt striktno reguliše bezbedno uklanjanje uginulih životinja i konfiskata iz klanica, čime se postavlja pravni okvir u kojem veterinar praktičar sprečava da biološki otpad postane izvor zaraze za ljude i okolinu. Međutim, u specifičnim okolnostima kada nedostaje adekvatna industrijska infrastruktura za preradu, ili kada su u kriznim uslovima epidemija kapaciteti stacionarnih postrojenja prevaziđeni, država je primorana da primeni izuzetne mere propisane Delegiranom uredbom Komisije (EU) 2020/687, koje podrazumevaju kontrolisano spaljivanje ili zakopavanje na licu mesta. U ovim ekološki i epidemiološki visokorizičnim scenarijima, uloga službenog veterinara i inspektora transformiše se u funkciju kriznog menadžmenta čija je ekspertiza nezamenljiva brana pred nastankom trajnih rezervoara infekcija. Veterinar sprovodi rigoroznu epidemiološku procenu uzroka uginuća (pri čemu se kod oboljenja poput antraksa zakopavanje strogo zabranjuje i zamenjuje spaljivanjem) te u saradnji sa stručnjacima definiše mikrolokacije jama grobnica koje garantuju zaštitu podzemnih voda i opštu bezbednost. Pored nadzora nad humanim lišavanjem života zaraženih grla u skladu sa EU standardima dobrobiti, veterinar operativno rukovodi hemijskom sanitacijom unutar jame primenom negašenog kreča ili aktivnog hlora, te uspostavlja rigidne biosigurnosne protokole tokom hermetičkog transporta leševa kako bi se sprečilo curenje telesnih tečnosti i širenje patogena duž saobraćajnica. Post-krizna faza ovog procesa dodatno naglašava administrativni značaj veterinarske službe kroz obavezu preciznog GPS mapiranja i integracije koordinata jama u državni geografski informacioni sistem (GIS), praćenu donošenjem rešenja o višedecenijskom karantinu zemljišta uz zabranu gradnje, iskopavanja i ispaše. Kao tehnološki superiorna alternativa zakopavanju, u sistemima koji teže punoj harmonizaciji sa standardima Unije, afirmiše se upotreba mobilnih spalionica na temperaturama preko 850 °C, gde veterinar obezbeđuje potpunu ekološku neutralizaciju tretiranog organskog supstrata. Sistemska integracija upravljanja vanrednim situacijama u sferi SPŽP-a potvrđuje da savremeni koncept bezbednosti hrane počiva na integralnoj i podeljenoj odgovornosti svih subjekata u lancu proizvodnje. Pravovremene veterinarske mere preventivne i sanitacije u ovom segmentu predstavljaju direktnu determinantu zaštite javnog zdravlja, sprečavajući kontaminaciju prirodnih resursa biološkim hazardima.

Ovaj metodološki ciklus preventivnog delovanja, kontinuiranog nadzora i upravljanja kriznim situacijama pravno se operacionalizuje i sprovodi kroz mehanizme izvršenja definisane **Zakonom o službenim kontrolama**.

Iz ugla veterinarske struke, predloženi Zakon o službenim kontrolama predstavlja krovni mehanizam izvršenja koji veterinaru praktičara i službenog veterinaru postavlja u poziciju primarnog garanta biosigurnosti celokupnog lanca. Kroz sprovođenje standardizovanih inspekcijskih nadzora, audita i monitoringa, kako u domaćoj primarnoj proizvodnji i preradi, tako i na graničnim prelazima pri uvozu, veterinarska služba operativno verifikuje sisteme samokontrole subjekata u poslovanju hranom i hranom za životinje, kao i njihovu usaglašenost sa standardima zdravlja i dobrobiti životinja i upravljanja SPŽP. Na taj način, veterinar direktno prevodi zakonodavne prioritete Republike Srbije u praksu, delujući kao ključni organ čija stručna procena bioloških i hemijskih rizika omogućava nesmetan, bezbedan i ubrzan prekogranični promet životinja i roba na globalnom tržištu.

ZAKLJUČCI

- Usklađivanjem sa specifičnim propisima poput Uredbe EU 2020/686, veterinarska struka u Srbiji preuzima i ulogu garanta genetske bezbednosti i zdravstvene ispravnosti reproduktivnog materijala, čime se terenski veterinari transformišu u ključne administratore visoke tehnologije reprodukcije, bez kojih je nemoguće zamisliti moderan i konkurentan stočarski sektor nakon 2027. godine.
- Uloga veterinaru je redefinisana u pravcu strateškog upravljanja zootehničkim parametrima i dobrobiti, gde kroz primenu preciznih tehnologija na farmama veterinar deluje kao primarni faktor preventive i minimiziranja proizvodnih rizika.
- Veterinar predstavlja ključnog administratora i kontrolora biosigurnosnih inputa, koji kroz zdravstveni nadzor stada i upravljanje lancem ishrane (uključujući mediciniranu hranu za životinje) ima vodeću ulogu u suzbijanju AMR.
- Veterinar deluje kao stub biosigurnosti u sistemima samokontrole (HACCP) i kao nezamenljivi krizni menadžer na terenu, čije stručne procene i sanitarni nadzor nad biološkim otpadom direktno sprečavaju ekološke katastrofe i garantuju bezbednost lanca ishrane.
- Veterinarska služba je pozicionirana kao krovni organ verifikacije i izvršenja celokupnog agro-prehrambenog sektora, čiji standardizovani nadzor u zemlji i na granicama direktno omogućava zakonitost, prekogranični promet roba i globalnu konkurentnost privrede Republike Srbije.

LITERATURA

1. Nacionalni program za usvajanje pravnih tekovina Evropske unije usvojen 24.10.2024. godine sa izmenama i dopunama od 7.08.2025. godine
Klaster 5 – resursi, poljoprivreda, kohezija
<https://www.mei.gov.rs/src/dokumenta/nacionalna-dokumenta/npaa>
2. Uredba (EU) 2016/429 Evropskog parlamenta i Saveta od 9. marta 2016. godine o prenosivim bolestima životinja <https://eur-lex.europa.eu/eli/reg/2016/429>

3. Evropska unija. 2020. Uredba (EU) 2020/686 od 17. decembra 2019. godine o utvrđivanju zahteva u pogledu zdravlja životinja za germinativne proizvode određenih državnih kopnenih životinja i pokreta za pokretanje pokreta Uniju. https://food.ec.europa.eu/animals/semens-oocytes-embryos_en
4. Uredba (EU) 2019/6 Evropskog parlamenta i Saveta od 11. decembra 2018. godine o veterinarskim lekovima <https://eur-lex.europa.eu/eli/reg/2019/6>
5. Zakon o dobrobiti životinja ("Sl. glasnik RS", br. 41/2009)
6. Nacrt Zakona o dobrobiti životinja <https://minpolj.gov.rs/zakoni/>
7. https://food.ec.europa.eu/animals/animal-welfare_en
8. https://food.ec.europa.eu/animals/animal-welfare/evaluations-and-impact-assessment/revision-eu-animal-welfare-legislation_en
9. European Commission. (2021). *Digital transformation in agriculture and rural areas: EIP-AGRI Focus Group on digital tools for sustainable livestock farming*. Brussels
10. Uredba (EU) 2016/1012 Evropskog parlamenta i Saveta od 8. juna 2016. godine o zootehničkim i genealoškim uslovima za uzgoj, trgovinu i unos u Uniju <https://eur-lex.europa.eu/eli/reg/2016/1012>
11. Nacrt Zakona o stočarstvu <https://minpolj.gov.rs/zakoni/>
12. Nacrt Zakona o hrani za životinje <https://minpolj.gov.rs/zakoni/>
13. https://food.ec.europa.eu/food-safety/animal-feed_en
14. Zakon o veterinarstvu ("Sl. glasnik RS", br. 91/2005, 30/2010, 93/2012 i 17/2019 - dr. zakon)
15. Zakon o bezbednosti hrane <https://minpolj.gov.rs/zakoni/>
16. https://food.ec.europa.eu/horizontal-topics/general-food-law_en
17. Nacrt Zakona o bezbednosti hrane <https://minpolj.gov.rs/zakoni/>
18. Nacrt Zakona o sporednim proizvodima životinjskog porekla i dobijenim proizvodima koji nisu namenjeni ishrani ljudi <https://minpolj.gov.rs/zakoni/>
19. Zakon o službenim kontrolama <https://minpolj.gov.rs/zakoni/>
https://food.ec.europa.eu/horizontal-topics/official-controls-and-enforcement/legislation-official-controls_en